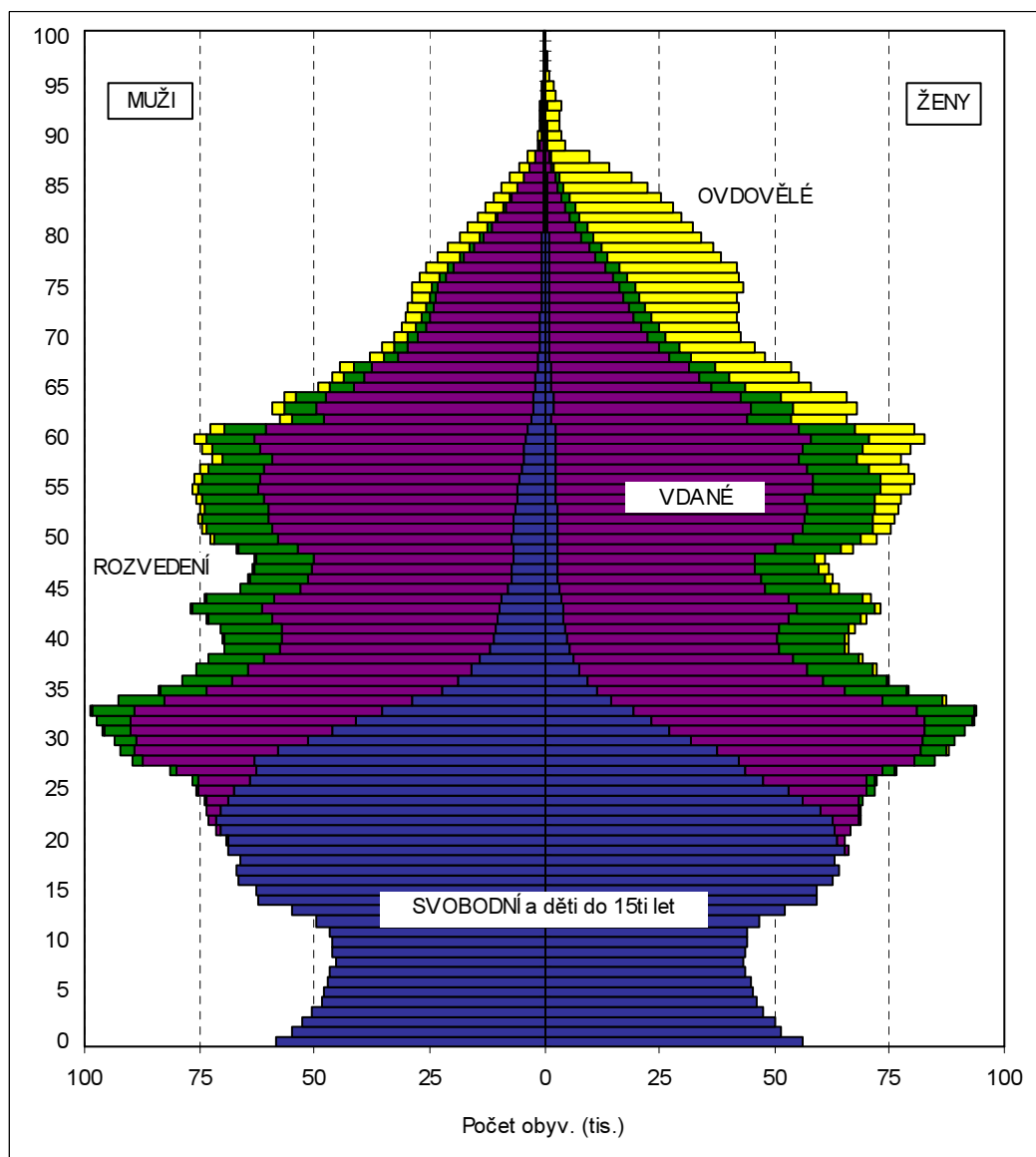

I. SLOŽENÍ OBYVATELSTVA PODLE VĚKU A RODINNÉHO STAVU

Věková struktura obyvatelstva je odrazem demografického vývoje v posledních sto letech, tj. procesů rození, úmrtí a migrace. Nepravidelnosti věkové struktury České republiky jsou odrazem vlivu vnějších podmínek na populační klima v různých obdobích a podle toho, jak postupoval řád vymírání jednotlivých generací. Přestože je Česká republika zisková migračním saldem, jeho vliv na věkovou strukturu obyvatelstva není příliš znatelný.

Nejviditelnější nerovnoměrnosti věkové struktury jsou důsledkem změn populačního klimatu. V roce 2007 již začaly být nezřetelné výkyvy věkové struktury z období první světové války, kdy došlo k poklesu počtu narozených (v roce 2007 ve věku 89-92 let viz obr. I.1). Další redukční zářezy ve věkové struktuře způsobilo období hospodářské krize v 30. letech (70-74 let), přelom 50. a 60. let jako důsledek legalizace umělých přerušení těhotenství (45-49 let) a 90. léta (8-15 let), která byla postihnuta transformačními změnami s výraznými změnami v intenzitě a struktuře plodnosti. Růst porodnosti (tj. rozšíření věkové pyramidy) se projevil v kompenzačních obdobích po ukončení obou světových válek a v případě 2. světové války také v jejím průběhu (84-88 a 57-67 let), dále v reakci na pronatalitní opatření nastavená v 70. letech (28-34 let) a zatím velice mírně v několika posledních letech 21. století. Dále je také možné pozorovat nižší podíl mužů než žen ve věku nad 60 let zapříčiněný nižším počtem dožívajících se mužů této věkové skupiny v důsledku vyšší úmrtnosti mužů než žen v tomto věku.

Obr. I.1. Věková struktura podle pohlaví a rodinného stavu obyvatelstva, 31.12. 2007

Nízká úroveň porodnosti v devadesátých letech v kombinaci s příchodem silnějších generací z období začátku 2. světové války do věku nad 65 let negativně ovlivnila poměr dětské a seniorské složky obyvatelstva, tedy index stáří. Index stáří v roce 2006 poprvé překročil hodnotu 100 a v roce 2007 dosáhl hodnoty 102,4. Podíl obyvatel mladších 15ti let se snížil mezi roky 1991 a 2007 o necelou třetinu. S růstem počtu narozených od roku 1999 se intenzita tohoto poklesu zpomaluje. Samotný podíl obyvatel ve věku 65 a více let narůstal nižší mírou než klesal podíl osob mladších 15ti let (za období 1991-2007 růst o 14 %). Neboť ve věkové skupině 65 a více let byly v tomto období zastoupeny populačně slabší generace narozených v období hospodářské krize a 1. světové války.

Podíl osob v produktivním věku se v posledních pěti letech zvyšoval pomalejším tempem následkem vstupu slabších ročníků z 80. a počátku 90. let do věku nad 15 let (v období 1991-2003 růst o 6 %, v období 2003-2006 o 0,5 %). Přesto hodnota indexu ekonomického zatížení (podíl součtu osob ve věku 0-14 a 65+ ku osobám ve věku 15-64 let) zatím nevzrostla, neboť silné generace z období kompenzační plodnosti po 2. světové válce zatím nepřesáhly hranici 65ti let. Změny ve věkové struktuře obyvatelstva jsou doprovázeny růstem průměrného věku a mediánu obyvatelstva (viz tab. I.1).

Tab. I.1 Charakteristiky věkového složení, 1991-2007 (k 31.12.)

Ukazatel	1991	1999	2002	2005	2006	2007
Počet osob (tis.)						
Celkem	10 313	10 278	10 203	10 251	10 287	10 381
0-14	2 121	1 707	1 590	1 501	1 480	1 477
15-64	6 877	7 153	7 196	7 293	7 325	7 391
65+	1 315	1 418	1 418	1 456	1 482	1 513
80+	264	237	277	322	336	349
Složení (%)						
0-14	20,6	16,6	15,6	14,6	14,4	14,2
15-64	66,7	69,6	70,5	71,2	71,2	71,2
65+	12,7	13,8	13,9	14,2	14,4	14,6
80+	2,6	2,3	2,7	3,1	3,3	3,4
Syntetické ukazatele						
Index stáří ¹⁾	62,0	83,1	89,2	97,0	100,2	102,4
Index ekonomického zatížení ²⁾	50,0	43,7	41,8	40,6	40,4	40,4
Průměrný věk - obě pohlaví	36,5	38,5	39,3	40,0	40,2	40,3
- muži	34,7	36,8	37,7	38,4	38,6	38,8
- ženy	38,1	40,0	40,8	41,5	41,7	41,8
Věkový medián	35,6	37,3	38,2	38,9	39,1	39,1

¹⁾ počet osob ve věku 65 a více let na 100 dětí ve věku 0-14 let

²⁾ počet dětí ve věku 0-14 let a osob starších 65 let na 100 osob ve věku 15-64 let

V posledních sedmnácti letech jsme svědky růstu podílu svobodných a rozvedených osob. Na tomto vývoji se podílí odsouvání sňatků do vyššího věku, větší míra akceptace kohabítace jako alternativy k manželství jak pro svobodné tak i rozvedené a růst intenzity rozvodovosti. Také se snižuje podíl ovdovělých v souvislosti se zvyšováním naděje dožití ve věku nad 50 let. V populaci je vyšší podíl svobodných a ženatých mužů než žen, vzhledem k pozdějšímu vstupu mužů do manželství a vyšší mírou opakovaných sňatků mužů než žen. A naopak vyšší podíl rozvedených žen než mužů a tradičně vyšší podíl vdov než vdovců.

Trend odsouvání vstupu do manželství se projevil posunem hranice věku, ve které podíl ženatých/vdaných vzroste nad 50 %. V posledních pěti letech se přesunula u mužů z věkové skupiny 30-34 let do věkové skupiny 35-39 let, u žen z věkové skupiny 25-29 let do věkové skupiny 30-34 let. Trvale se snižuje maximální dosažený podíl ženatých a vdaných v jednotlivých věkových skupinách. Zvyšující se podíly rozvedených se v roce 2007 objevily především ve věku 40-64 let u mužů a 35-64 let u žen. Zvýšil se i maximální dosažený podíl rozvedených v jednotlivé věkové skupině u mužů na 19,6 % ve věku 45-49 let a u žen na 22,5 % ve věku 40-44 let (viz tab. I.2).

V roce 2007 žilo 73,6 % obyvatel v městském prostředí (definováno jako sídla s více než 2 000 obyvateli). Rozdíly mezi pohlavími nebyly příliš výrazné, v městském prostředí se zdržovalo 73,1 % mužů a 74,2 % žen. Taktéž ve struktuře podle věku se nevyskytovaly markantní odlišnosti. Ve prospěch venkova se ukázal podíl 3-18letých mužů a žen mladších 25 let. Naopak město mírně získávalo u mužů ve věkové skupině 20-33 let a u žen ve věku 39-72 let.

Tab. I.2 Obyvatelstvo podle pohlaví, rodinného stavu a věkových skupin (%), 1991-2007 (k 31.12.)

Věková skupina	1991	2002	2007	1991	2002	2007	1991	2002	2007	1991	2002	2007
Muži	svobodní			ženatí			rozvedení			ovdovělí		
15-19	98,6	99,9	100,0	1,4	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
20-24	67,1	93,2	96,9	31,6	6,4	3,0	1,3	0,4	0,2	0,0	0,0	0,0
25-29	27,9	60,6	75,8	67,4	35,5	22,1	4,6	3,8	2,1	0,1	0,0	0,0
30-34	15,5	28,2	42,4	77,1	61,5	49,8	7,3	10,3	7,7	0,1	0,1	0,1
35-39	11,0	16,0	21,8	79,1	69,5	63,1	9,6	14,3	14,9	0,3	0,2	0,2
40-44	8,1	12,0	14,1	80,3	71,9	66,5	11,0	15,7	19,0	0,6	0,4	0,4
45-49	6,4	9,5	11,0	81,7	73,3	68,6	10,9	16,3	19,6	1,0	0,8	0,7
50-54	5,4	7,2	8,8	83,6	76,0	71,2	9,2	15,2	18,6	1,7	1,6	1,3
55-59	4,7	5,3	6,6	84,7	79,2	75,1	7,6	12,8	15,9	3,1	2,7	2,4
60-64	4,3	4,3	4,7	83,8	81,7	78,7	6,3	9,6	12,4	5,6	4,4	4,2
65-69	4,2	3,6	3,7	81,1	81,8	80,7	5,2	7,0	8,9	9,5	7,5	6,7
70-74	3,8	3,3	3,1	77,0	78,7	80,0	4,4	5,5	6,1	14,8	12,5	10,9
75-79	3,6	3,2	2,7	68,0	72,1	75,1	3,5	4,4	4,6	24,9	20,3	17,5
80-84	3,4	3,0	2,7	55,7	63,3	66,2	2,6	3,6	3,4	38,3	30,2	27,7
85+	3,4	2,9	2,7	38,8	45,1	54,4	1,9	2,4	2,1	55,9	49,6	40,8
Celkem 15+	25,4	31,3	33,8	65,0	56,7	53,3	6,3	9,1	10,2	3,2	2,9	2,8
Ženy	svobodné			vdané			rozvedené			ovdovělé		
15-19	93,0	99,4	99,6	6,9	0,6	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
20-24	36,6	81,8	90,2	60,1	17,0	9,2	3,2	1,1	0,6	0,2	0,0	0,0
25-29	11,2	38,9	57,0	81,2	54,1	38,7	7,2	6,7	4,2	0,4	0,2	0,1
30-34	5,8	13,4	25,5	83,7	71,9	62,6	9,6	14,0	11,4	0,9	0,7	0,4
35-39	4,2	6,8	11,0	82,3	74,6	68,6	11,9	17,3	19,4	1,7	1,3	1,0
40-44	3,5	4,7	6,3	80,5	74,9	69,3	13,0	18,1	22,5	3,0	2,4	1,9
45-49	3,2	3,7	4,5	78,7	74,1	70,3	12,7	18,1	21,7	5,3	4,1	3,5
50-54	2,8	3,2	3,6	76,6	73,1	70,5	10,5	16,5	19,9	10,0	7,2	6,1
55-59	2,6	2,9	3,0	70,7	70,2	69,0	9,2	14,3	17,2	17,5	12,6	10,7
60-64	2,9	2,6	2,8	60,5	64,2	64,8	8,4	11,1	14,3	28,1	22,1	18,1
65-69	3,6	2,3	2,5	46,8	54,0	56,4	7,4	9,1	11,0	42,2	34,5	30,1
70-74	3,8	2,4	2,2	33,2	40,2	44,4	6,0	8,1	8,8	57,0	49,3	44,6
75-79	4,3	3,0	2,2	19,7	25,4	29,9	4,6	7,2	7,7	71,4	64,4	60,1
80-84	5,0	3,3	2,7	10,9	13,6	16,7	3,6	5,9	6,8	80,5	77,2	73,7
85+	6,2	3,9	3,7	4,3	5,2	10,8	2,7	4,3	6,2	86,8	86,7	79,3
Celkem 15+	16,1	21,5	24,0	59,7	52,9	50,2	7,9	10,9	12,3	16,2	14,7	13,5

Cizinci legálně žijící k 31. 12. 2007 na území České republiky tvořili 3,8 % obyvatel¹ (také viz kapitola VII). Věkové složení cizinců odpovídá pracovnímu charakteru migrace a tedy se výrazně liší od věkové struktury obyvatelstva populace České republiky. Mezi hlavní charakteristiky patří koncentrace osob do produktivního věku (15-64 let s podílem téměř 90 % cizinců) a vyšší podíl dětské složky (7,4 %) ve srovnání se seniorskou (2,7 %). Ve věkovém složení cizinců podle pohlaví je možné sledovat mírné odlišnosti. Muži jsou rovnoměrněji rozloženi v celém produktivním věku, kdežto ženy jsou více koncentrovány do věku 22-38 let. V populaci cizinců převažuje podíl mužské části populace (index maskulinity – poměr mužů na 100 žen: ČR = 96; cizinci = 153).

Charakteristiky obyvatelstva některých cizích státních občanství se vymykají z průměrných hodnot za cizince celkem. V okruhu státních občanství přesahujících v úhrnu 3 000 osob v roce 2007 převažovaly ženy u občanů Mongolska, Běloruska, Kazachstánu a Ruska (index maskulinity v rozmezí 70-90). Oproti tomu výrazná převaha mužů se objevila u občanství Německé republiky, Rakouska a Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku (index maskulinity > 300). Z porovnání věkových struktur jednotlivých státních občanství se vyšším podílem osob mladších 14ti let vyčlenily občanství Vietnamu, Číny, Ruska a Kazachstánu (> 12 %) a vyšším podílem osob starších 65ti let občanství Bulharska, Rakouska, Spojených států amerických a Německa (> 9 %).

¹ Podle údajů Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie Ministerstva vnitra ČR.